

ساختار کتاب

کتاب شب امتحان جغرافیای ایران دهم از ۴ قسمت اصلی تشکیل شده است که به صورت زیر است:

۱- **آزمون‌های نوبت اول:** آزمون‌های شماره ۱ تا ۴ این کتاب مربوط به مباحث نوبت اول است که خودش به دو قسمت تقسیم می‌شود:

الف) آزمون‌های طبقه‌بندی شده: آزمون‌های شماره ۱ و ۲ را درس به درس طبقه‌بندی کرده‌ایم، بنابراین شما به راحتی می‌توانید پس از خواندن هر درس از درس‌نامه، تعدادی سؤال را بررسی کنید. حواستان باشد این آزمون‌ها هم، ۱۵ نمره‌ای و مثل یک آزمون کامل هستند. برای این آزمون‌ها در کنار سؤالات نکات مشاوره‌ای نوشتیم. این نکات به شما در درس خواندن قبل از امتحان و پاسخگویی به آزمون در زمان امتحان کمک می‌کنند.

ب) آزمون طبقه‌بندی نشده: آزمون‌های شماره ۳ و ۴ را طبقه‌بندی نکرده‌ایم تا دو آزمون نوبت اول مشابه آزمون‌هایی را که معلمان از شما خواهد گرفت، ببینید.

۲- **آزمون‌های نوبت دوم:** آزمون‌های شماره ۵ تا ۱۲ از کل کتاب و مطابق امتحان پایان سال طرح شده‌اند. این قسمت هم، خودش به ۲ بخش تقسیم می‌شود:

الف) آزمون‌های طبقه‌بندی شده: آزمون‌های شماره ۵ تا ۸ را که برای نوبت دوم طرح شده‌اند هم طبقه‌بندی کرده‌ایم. با این کار باز هم می‌توانید پس از خواندن هر درس تعدادی سؤال مرتبط را پاسخ دهید. هر کدام از این آزمون‌ها هم، ۱۵ نمره دارند در واقع در این بخش، شما ۴ آزمون کامل را می‌بینید. این آزمون‌ها هم نکات مشاوره‌ای دارند.

ب) آزمون‌های طبقه‌بندی نشده: آزمون‌های شماره ۹ تا ۱۲ را طبقه‌بندی نکرده‌ایم؛ پس، در این بخش با ۴ آزمون نوبت دوم، مشابه آزمون پایان سال معلمان مواجه خواهید شد.

۳- **پاسخ‌نامه تشریحی آزمون‌ها:** در پاسخ تشریحی آزمون‌ها تمام آن‌چه را که شما باید در امتحان بنویسید تا نمره کامل کسب کنید، برایتان نوشته‌ایم.

۴- **درس‌نامه کامل شب امتحانی:** این قسمت برگ برنده شما نسبت به کسانی است که این کتاب را نمی‌خوانند. در این قسمت تمام آن‌چه را که شما برای گرفتن نمره عالی در امتحان جغرافیای ایران نیاز دارید، تنها در ۱۰ صفحه آورده‌ایم، بخوانید و لذتش را ببرید! یک راهکار: موقع امتحان‌های نوبت اول می‌توانید از سؤال‌های درس‌های ۱ تا ۶ آزمون‌های ۵ تا ۸ هم استفاده کنید.

بازم‌بندی درس جغرافیای ایران

نمره	پایانی نوبت دوم	پایانی نوبت اول	درس‌ها
جمع ۵ نمره	اختیاری الف ۵ نمره	۲ نمره	اول
		۲ نمره	دوم
		۳ نمره	سوم
	اختیاری ب ۵ نمره	۴ نمره	چهارم
		۴ نمره	پنجم
۳ نمره	—	ششم	
اجباری ۱۵ نمره	۲ نمره	—	هفتم
	۱ نمره	—	هشتم
	۲ نمره	—	نهم
	۲ نمره	—	دهم
	۱۵ نمره	۱۵ نمره	جمع

۵ نمره از امتحان جغرافیای دهم مربوط به جغرافیای استان است.

فهرست

نوبت	آزمون	پاسخ‌نامه
اول	۳	۲۹
اول	۵	۲۹
اول	۷	۳۰
اول	۹	۳۰
دوم	۱۱	۳۱
دوم	۱۳	۳۱
دوم	۱۶	۳۲
دوم	۱۸	۳۳
دوم	۲۱	۳۳
دوم	۲۳	۳۴
دوم	۲۵	۳۵
دوم	۲۷	۳۵

۳۷

درس‌نامه توپ برای شب امتحان

ردیف	آزمون شماره ۱	نوبت اول پایه دهم دوره متوسطه دوم	مدت آزمون: ۹۰ دقیقه	کلیه رشته‌ها	جغرافیای ایران	kheilisabz.com	خبرنگار
۱	درستی یا نادرستی عبارت زیر را مشخص کنید. انسان در طول تاریخ تلاش کرده است که ناشناخته‌های جهان هستی را معلوم و با استفاده از علوم مختلف، وضع زندگی خود را بهبود بخشد.	۰/۲۵	درس اول				
۲	جاهای خالی را با عبارت مناسب تکمیل کنید. دو عامل مهم در علم جغرافیا و است.	۰/۵	از آن‌ها که اساس علم جغرافیا بر مبنای این دو پایه شکل می‌گیرد، سؤال مذکور مهم است.				
۳	مفهوم پدیده را تعریف کنید.	۰/۵					
۴	شاخه‌های اصلی جغرافی را نام ببرید.	۰/۲۵					
۵	درستی یا نادرستی عبارت زیر را مشخص کنید. سؤال «چه‌طور» در علم جغرافیا، به بررسی سیر تکوین و تحول پدیده‌ها می‌پردازد.	۰/۲۵	درس دوم				
۶	سه مرحله از مراحل یک تحقیق و پژوهش جغرافیایی را نام ببرید.	۰/۷۵	مراحل کار یک جغرافی‌دان به ویژه ترتیب آن دارای اهمیت زیادی می‌باشد.				
۷	جاهای خالی را با عبارت مناسب تکمیل کنید. فرضیه‌های پژوهشگر به میزان و پژوهشی در دسترس او بستگی دارد.	۰/۵					
۸	دلایل اهمیت همجواری ایران با خلیج فارس و تنگه هرمز را بنویسید. (ذکر ۲ مورد)	۰/۵	درس سوم				
۹	درستی یا نادرستی عبارت زیر را مشخص کنید. دسترسی به آب‌های آزاد برای هر کشوری، علاوه بر امکان ارتباط با سایر نقاط جهان، دستیابی به منابع غذایی و منابع معدنی و سوخت‌های فسیلی را نیز فراهم می‌کند.	۰/۲۵					
۱۰	جاهای خالی را با عبارت مناسب تکمیل کنید. موقعیت جغرافیایی هر کشور از دو نظر قابل مطالعه است: موقعیت و موقعیت	۰/۵					
۱۱	گزینه مناسب را انتخاب کنید. طولانی‌ترین نوع مرزهای ایران کدام است؟ (۱) رودخانه (۲) خشکی (۳) دریاچه‌ای و باتلاقی (۴) دریایی	۰/۲۵					
۱۲	مفهوم «مرز» را تعریف کنید. از جمله سؤالات تعریفی که زیاد می‌آید.	۰/۵					
۱۳	با توجه به نقشه روبه‌رو، به سؤالات پاسخ دهید. (۱) عرض جغرافیایی به ترتیب: جنوب (.....)، شمال (.....) (۲) طول جغرافیایی به ترتیب: غربی (.....)، شرقی (.....) (۳) نام مدار	۱/۵	آشنایی دقیق با طول و عرض جغرافیای ایران و شناخت موقعیت ریاضی آن مهم است.				

شماره	کلیه رشته‌ها	مدت آزمون: ۹۰ دقیقه	kheilisabz.com	جغرافیای ایران
ردیف	آزمون شماره ۹			نوبت دوم پایه دهم دوره متوسطه دوم
۱	دانش‌آموزان عزیز از دو بسته «الف و ب» به یک بسته به دلخواه پاسخ دهید.			
بخش اختیاری الف				
۱	۱	از مراحل یک تحقیق و پژوهش جغرافیایی چهار مورد را ذکر کنید.		
۱/۵	۲	اصطلاحات زیر را تعریف کنید. الف) موقعیت ریاضی ب) موقعیت نسبی		
۰/۵	۳	مفهوم جغرافیا چیست؟		
۱/۵	۴	رابطه جغرافیا با سایر علوم را شرح دهید.		
۰/۵	۵	روش مطالعه جغرافیا چگونه است؟		
بخش اختیاری ب				
۱	۱	پیامدهای ناپایداری رشته کوه البرز را بنویسید.		
۱/۵	۲	سه مورد از ارزش‌های اقتصادی نواحی کوهستانی را بنویسید.		
۰/۵	۳	مهم‌ترین داده‌های هواشناسی کدام‌اند؟ (ذکر ۲ مورد)		
۲	۴	مهم‌ترین راه‌های مقابله با ریزگردها کدام‌اند؟ (ذکر ۴ مورد)		
بخش اجباری				
۱/۷۵	الف) درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را مشخص کنید.			
۱	۱	جمعیت کره زمین از لحاظ نسبت جنسی جز در زمان‌های خاص، تفاوت چندانی ندارد.		
۲	۲	در دوره قاجاریه، ایران به ده ایالت و بیست و چهار ولایت تقسیم می‌شد.		
۳	۳	در شهرها معمولاً تفاوت چندانی در ارزش‌ها، آداب و رسوم و شیوه زندگی مردم مشاهده نمی‌شود.		
۴	۴	شناخت توان‌های محیطی به انسان کمک می‌کند تا از مکان‌ها به طور صحیح و بهینه استفاده کند و در بخش‌های مختلف اقتصادی به خوبی عمل نماید.		
۵	۵	کانون‌های آبیگری که بیش از ۵۰۰ میلی‌متر بارش داشته باشند و حداقل در نه ماه از سال این بارش‌ها اتفاق بیفتند، به آن‌ها کانون‌های دائمی می‌گویند.		
۶	۶	دریای خزر از بقایای دریای عظیم تتیس است که زمانی بخش اعظم نیم‌کره جنوبی را پوشانده بود.		
۷	۷	در حال حاضر با مطالعات گسترده توسط متخصصان مختلف و همکاری بین‌المللی تلاش می‌شود وضعیت بحرانی دریاچه ارومیه برطرف شود.		
ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب تکمیل کنید.				
۰/۲۵	۸	امروزه با توجه به مشکل کاهش منابع آبی کشور توصیه می‌شود، محور توسعه کشاورزی از زراعت به توسعه با روش‌های مدرن آبیاری تغییر یابد.		
۰/۲۵	۹	بسیاری از مواد غذایی که ما مصرف می‌کنیم، مستقیم یا غیر مستقیم از راه به دست می‌آید.		
۰/۲۵	۱۰	صنعت خودروسازی یکی از شاخصه‌های کشور است که می‌تواند فرصت‌های شغلی بسیاری برای کشور فراهم سازد.		
۰/۲۵	۱۱	گردشگری در ردیف شغل‌های پردرآمد پاک و است که برای کشور میزبان می‌تواند اشتغال‌زایی، توسعه و رونق اقتصادی و ارتباط جهانی ایجاد کند.		
۱	پ) هر یک از مطالب سمت راست با کدام یک از مطالب سمت چپ مرتبط است؟			
۱۲	خانه‌ها از هم فاصله دارند.	☐	الف) روستای پلکانی	☐
۱۳	این روستاها تحت تأثیر پدیده‌های اطراف خود هستند.	☐	ب) روستای متمرکز	☐
۱۴	روستاهایی که در دامنه کوه‌ها هستند.	☐	پ) روستای پراکنده	☐
۱۵	روستاهایی که در امتداد جاده شکل می‌گیرند.	☐	ت) روستای طولی	☐
		☐	ث) روستای بیلاقی	☐
۱/۵	۱۶	حوضه‌های آبریز در کشور ما چند نوع است؟ توضیح دهید.		

شماره	نوبت دوم پایه دهم دوره متوسطه دوم	کلیه رشته‌ها	مدت آزمون: ۹۰ دقیقه	کheilisabz.com	جغرافیای ایران
آزمون شماره ۹					
۰/۲۵		۱۷	(ت) به سؤال‌های زیر پاسخ بدهید.		
۰/۲۵		۱۸	پس از حمله مغول از چه تقسیم‌بندی برای اداره ایران استفاده می‌شد؟		
۰/۵		۱۹	از به هم پیوستن چند دهستان هم‌جوار به وجود می‌آید؟		
۰/۵		۲۰	اگر میزان مولید یک کشور در سال ۲۰۱۲م، بیش از ۱,۸۹۴,۰۰۰ نفر و مرگ‌ومیر آن ۶۴۲۴۵۰ نفر باشد، میزان رشد طبیعی این کشور چند درصد است؟ (توجه: جمعیت ۸۵,۰۰۰,۰۰۰)		
۰/۵		۲۱	مانع اصلی بر سر راه توسعه اقتصادی جامعه در بخش جمعیتی آن کدام است؟		
۰/۷۵		۲۲	چرا کشور را به واحدهای کوچک تقسیم می‌کنند؟ توضیح دهید.		
۰/۵		۲۳	دو ویژگی مناطق روستایی ایران را بنویسید.		
۰/۵		۲۴	مهم‌ترین کارکردهای صنایع دفاعی را بنویسید.		
۰/۵		۲۵	وجود کدام عوامل، نشانگر قدمت ایران از نظر تجارت می‌باشد؟		
۰/۵		۲۶	مهم‌ترین رودهایی که به خلیج فارس می‌ریزند را نام ببرید. (ذکر ۲ مورد)		
۰/۵			سه مورد از عوامل مؤثر در افزایش جمعیت ایران را نام ببرید. (ذکر ۲ مورد)		
۱۵	جمع نمرات	موفق باشید			

پاسخ‌نامه تشریحی

آزمون شماره ۱ (نوبت اول)

- ۲۴- کویر بخشی از بیابان است و به نمکزارهای پف‌کرده‌ای گفته می‌شود که تبخیر شدیدی، عامل اصلی شکل‌گیری آن است.
- ۲۵- (۱) احیای تالاب‌ها و تأمین حبابه رودخانه‌های منطقه (۲) اجرای طرح‌های مهار بیابان (۳) تغییر در شیوه کشت و (۴) مدیریت صحیح آب در بخش‌های مختلف، روش‌های مناسبی است.
- ۲۶- غالب - درازمدت
- ۲۷- (۱) ب (۲) پ (۳) الف
- ۲۸- به دلیل عدم امکان صعود هوای مرطوب

- ۱- درست
- ۲- انسان - محیط
- ۳- پدیده به یک واقعیت یا رویداد جغرافیایی که محسوس و مشهود شده باشد گفته می‌شود که می‌تواند عوارض طبیعی یا انسان‌ساخت باشد.
- ۴- (۱) جغرافیای طبیعی (۲) جغرافیای انسانی (۳) فنون جغرافیایی
- ۵- درست
- ۶- (۱) طرح سؤال و بیان مسئله (۲) تدوین فرضیه (۳) جمع‌آوری اطلاعات (۴) پردازش اطلاعات (۵) نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها
- ۷- دانش - سوابق پژوهشی
- ۸- (۱) ارزش و نقش ارتباطی بین سه قاره آفریقا، اروپا و آسیا که در گذشته اهمیت داشته و اکنون نیز، به عنوان حلقه‌ای از زنجیره حمل‌ونقل کالا و نفت، اهمیت خود را حفظ کرده است. (۲) بزرگ‌ترین منبع انرژی جهان، ذخایر با ارزشی دارد، زیرا حدود ۶۶ درصد ذخایر نفت جهان و ۲۸ درصد ذخایر گاز طبیعی را در خود جای داده است. (۳) درآمدها و دلارهای ناشی از صدور و فروش نفت خام، منطقه خلیج فارس را به صورت یکی از کانون‌های ثروتمند جهان درآورده است و این بازار مصرف بزرگ، آن را به کانون توجه صادرکنندگان کالاهای صنعتی و غیرصنعتی تبدیل کرده است. (۴) این منطقه، ارزش فرهنگی و سیاسی دارد، زیرا خلیج فارس در مرکز و قلب ناحیه جغرافیایی و سیاسی جهان اسلام قرار دارد.
- ۹- درست
- ۱۰- ریاضی - نسبی
- ۱۱- گزینه ۲،
- ۱۲- مرز مهم‌ترین عامل تشخیص و جدایی هر کشور از کشور همسایه است و نشان می‌دهد سرزمین یک کشور تا کجا امتداد دارد.
- ۱۳- (۱) جنوب (25°)، شمال (40°)
(۲) غربی (44°)، شرقی (63°)
(۳) نام مدار (رأس‌السرطان)
- ۱۴- نادرست (هرمزگان به جای بوشهر)
- ۱۵- فرسایش بادی - انباشت مواد
- ۱۶- (۱) بهره‌برداری انسانی و تغییرات کاربری اراضی، (۲) بوته‌کنی و از بین بردن پوشش گیاهی، (۳) دستکاری ناپخردانه در مسیل‌ها و مجاری رودها (۴) احداث جاده‌ها در مناطق حساس و (۵) دستکاری‌های انسانی و بهره‌برداری وسیع از معادن و منابع طبیعی
- ۱۷- (۱) رودهای بسیاری که از زاگرس سرچشمه می‌گیرند
(۲) ریزش‌های جوی شدید (۳) طوفان‌های گرد و غبار
- ۱۸- رشته‌کوه زاگرس از برخورد دو صفحه شبه‌جزیره عربستان و صفحه اوراسیا به وجود آمده است.
- ۱۹- گزینه ۴،
- ۲۰- الف) فعالیت‌های کشاورزی در جلگه‌های (ب) گذراندن اوقات فراغت (پ) فعالیت بازرگانی (ت) صید ماهی در جلگه‌های ساحلی
- ۲۱- الف) دسترسی به ذخایر آب (ب) معدن و ذخایر طبیعی (پ) توسعه دامپروری
- ۲۲- (۱) بارش کم و خشکی هوا (۲) اختلاف شدید دما (۳) فقر پوشش گیاهی
- (۴) تبخیر و تعرق زیاد
- ۲۳- درست

آزمون شماره ۹ (نوبت دوم)

بخش اختیاری الف

- ۱- (۱) طرح سؤال و بیان مسئله (۲) تدوین فرضیه (۳) جمع‌آوری اطلاعات (۴) پردازش اطلاعات (۵) نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها
- ۲- الف) محل دقیق هر پدیده یا مکان، با توجه به طول و عرض جغرافیایی، موقعیت مطلق یا ریاضی آن محل است.
- ب) محل قرارگیری هر مکان، نسبت به پدیده‌های طبیعی یا انسانی، پیرامون خود، موقعیت نسبی آن مکان است.
- ۳- جغرافیا علم بررسی روابط متقابل انسان و محیط است.
- ۴- بین جغرافیا و سایر علوم رابطه وجود دارد. جغرافیا با کمک‌گرفتن از سایر علوم به سؤالات خود پاسخ می‌دهد؛ بنابراین برخی جغرافیا را پلی بین رشته‌های مختلف علوم می‌دانند که علوم طبیعی را به علوم انسانی پیوند می‌دهد.
- ۵- کل‌نگری یا دید ترکیبی

بخش اختیاری ب

- ۱- این ناپایداری‌ها سبب شده است دامنه‌ها و دره‌ها، دشت‌ها و رودخانه‌های این منطقه کوهستانی طی دهه‌ها، چهره دیگری به خود بگیرد و گاه مخاطراتی همچون ریزش و لغزش در جاده‌ها و دامنه‌ها، لرزش‌های خفیف و گسترده، طغیان رودها و بروز سیلاب و همانند آن‌ها حادث شود
- ۲- (۱) ذخایر آب (۲) وجود معادن و ذخایر طبیعی (۳) توسعه دامپروری
- ۳- دما، بارش و فشار هوا
- ۴- (۱) احیای تالاب‌ها (۲) تأمین حقابه رودخانه‌های منطقه (۳) اجرای طرح‌های مهار بیابان (۴) تغییر در شیوه کشت (۵) مدیریت صحیح آب در بخش‌های مختلف.

بخش اجباری

- ۱- درست
- ۲- نادرست (به ۴ ایالت و ۱۲ ولایت تقسیم می‌شد.)
- ۳- نادرست (در روستاها تفاوت چندانی دیده نمی‌شود.)
- ۴- درست
- ۵- نادرست (... هشت ماه از سال ...)
- ۶- نادرست (... بخش اعظم نیم‌کره شمالی را پوشانده بود.)
- ۷- درست
- ۸- باغداری
- ۹- دامداری
- ۱۰- توسعه‌یافتگی
- ۱۱- کم‌هزینه
- ۱۲- پ
- ۱۳- ب
- ۱۴- الف
- ۱۵- ت
- ۱۶- دو نوع: الف) حوضه آبریز خارجی: یعنی مساحتی از کشور که آب رودهایی که آب آن‌ها به دریاهای اطراف کشور می‌ریزد؛ اما در طول مسیر مورد استفاده قرار می‌گیرند.
ب) حوضه آبریز داخلی: یعنی مساحتی از کشور که تمام آب رودهای آن در کشور جریان دارد و وارد دریاهای داخلی می‌شود.
- ۱۷- از تقسیم‌بندی ایالتی استفاده، و ایران به ایالات متعددی تقسیم شد.
- ۱۸- بخش
- ۱۹-

$$۱/۴ = ۱۰۰ \times \frac{۱,۸۹۴,۰۰۰ - ۶۴۲,۴۵۰}{۸۵,۰۰۰,۰۰۰} = \text{رشد طبیعی جمعیت}$$

- ۲۰- اساساً نباید سیاست کنترل جمعیت به گونه‌ای باشد که هرم سنی کشور به سمت سالمندی و کهنسالی حرکت کند؛ زیرا این پدیده مانع اصلی بر سر راه توسعه اقتصادی جامعه خواهد شد.
- ۲۱- برای اداره بهتر کشور، مناسب‌تر این است که آن را به واحدهای کوچک‌تری تقسیم کنند. این کار به منظور عرضه خدمات مناسب‌تر و تأمین نیازهای مردم در حال حاضر با اداره مطلوب‌تر صورت می‌گیرد. این تقسیمات، متناسب با موقعیت و زمان تغییر می‌یابد.
- ۲۲- (۱) فضای باز اطراف روستاها، چشم‌اندازهای طبیعی زیبایی را برای روستاییان فراهم کرده است. (۲) روستاییان نسبت به آداب و رسوم محل زندگی خود، پایبند هستند. (۳) بسیاری از روستاییان در کاشت، داشت و برداشت محصول با یکدیگر همکاری می‌کنند. (۴) آب و هوای پاک، اوضاع زندگی بهتر و سالم‌تر را برای روستاییان فراهم آورده است. (۵) معمولاً در روستاها عرضه خدماتی نظیر بیمارستان، فروشگاه و حمل‌ونقل عمومی، کمتر و محدودتر است. (ذکر ۲ مورد)
- ۲۳- این صنایع وظیفه طراحی و تولید تجهیزات نظامی برای نیروهای مسلح را عهده‌دار است و از بخش‌های تحقیق، توسعه، تولید تجهیزات نظامی و تأسیسات و کارخانجات تشکیل شده است.
- ۲۴- موقعیت استراتژیک ویژه، عبور جاده ابریشم و ادویه
- ۲۵- رود کارون، کرخه، دالکی، مند
- ۲۶- (۱) گسترش بهداشت و واکسیناسیون (۲) لوله‌کشی و بهبود آب آشامیدنی (۳) رونق صادرات نفت و واردات مواد غذایی

درس نامه توپ برای شب امتحان

عملکرد انسان در ارتباط با محیط طبیعی

به دو شکل است:

الف) با درک توان محیط طبیعی، از محیط استفاده می‌کند. مانند زمانی که با هدف رفع نیاز، کشاورزی می‌کند (عملکرد مثبت).

ب) با نگاه سودجویانه و با هدف رسیدن به خواسته‌ها، از محیط استفاده می‌کند (عملکرد منفی).

نکته: شناخت توان‌ها و ظرفیت‌های محیطی بدون دانش جغرافیا ممکن نیست.

← به همین دلیل، جغرافیا علمی برای زندگی بهتر است.

محیط‌های جغرافیایی

ارتباط انسان با محیط طبیعی و تغییراتی که به دنبال این ارتباط توسط انسان در محیط طبیعی به وجود می‌آید، سبب شده است تا بخش‌هایی از محیط طبیعی به محیط جغرافیایی تبدیل شود؛ بنابراین شکل‌گیری محیط‌های جغرافیایی، حاصل روابط متقابل انسان و محیط است.

کل‌نگری یا دید ترکیبی

چون اجزا و عوامل محیط جغرافیایی در ارتباط با هم عمل می‌کنند، جغرافی دانان باید به طور همه‌جانبه و جامع، پدیده‌ها را با تمام ویژگی‌های آن در یک مکان در نظر بگیرند. داشتن دید ترکیبی یا کل‌نگری این امکان را برای جغرافی دانان فراهم می‌کند.

😊 شناخت پدیده‌ها (طبیعی، انسانی) درک ویژگی‌ها و ارتباط میان آن‌ها را دید ترکیبی می‌گویند. (مطالعه همه‌جانبه و جامع پدیده‌ها با تمام ویژگی‌های آن در یک مکان) به طور مثال جغرافی دانان با دیدن روستای پالنگان در کامیاران (در کتاب مریوان نوشته شده است). از خود سؤال می‌کنند آیا شیب منطقه برای توسعه سکونتگاه مناسب بوده است؟ هم‌چنین می‌توانند با مطالعه میزان منابع آب، امکان توسعه روستا را پیش‌بینی کنند.

⚠️ سؤالاتی که جغرافی دانان با دیدن یک منطقه از خود می‌پرسند و پیش‌بینی‌هایی که انجام می‌دهند، به ارائه راه‌حل‌هایی منجر خواهد شد که همه آن‌ها نتیجه داشتن دید ترکیبی یا کل‌نگری است.

روش مطالعه و پژوهش در جغرافیا

در محیط جغرافیایی، اجزا و عوامل محیطی در ارتباط با یکدیگر، عمل می‌کنند، به همین دلیل جغرافی دانان با دید ترکیبی، به مطالعه محیط می‌پردازند.

سؤالات کلیدی در جغرافیا

شش سؤال کلیدی عبارت‌اند از: کجا؟ چه چیزی؟ چرا؟ چه موقع؟ چه کسی؟ چه طور؟

نکته: سؤال کجا؟ با مکان وقوع پدیده‌ها سروکار دارد، به همین دلیل رکن اساسی جغرافیا است.

سؤال «چه چیز؟» بر ماهیت هر پدیده یا مسئله دلالت دارد.

سؤال «چرا؟» به علت وقوع پدیده می‌پردازد.

سؤال «چه موقع؟» به روند زمانی موضوعات می‌پردازد.

سؤال «چه کسی؟» یا «چه کسانی؟» انسان و روابط متقابل او با محیط و فعالیت‌ها و برنامه‌های انسانی که بر شکل‌گیری پدیده تأثیر داشته است را بررسی می‌کند.

سؤال «چه طور؟» سیر تکوین و تحول پدیده را بررسی می‌کند.

مراحل پژوهش در جغرافیا

انسان برای پاسخ‌دادن به حس کنجکاوی و شناخت خود از جهان، از روش‌های علمی مختلف استفاده می‌کند.

درس: جغرافیا علمی برای زندگی بهتر

اطلاعات مربوط به کره زمین مانند زیستگاه‌های مختلف، آب‌وهوا، رودها و کوه‌ها و حتی مسائل مربوط به آداب و رسوم و سنت‌ها، دانش ما را از محیط پیرامون و سایر مکان‌ها افزایش می‌دهد.

واژه جغرافیا

برای اولین بار توسط اراتوستن، دانشمند یونانی ارائه شد، و شامل کلمات GEO (زمین) و GRAPHY (ترسیم) است.

به نظر اراتوستن، جغرافیا، علم مطالعه زمین به عنوان جایگاه انسان است.

جغرافیا چیست؟

از قدیمی‌ترین دانش‌های بشری به شمار می‌رود و به انسان کمک می‌کند تا با ویژگی‌های طبیعی و انسانی و روابط بین آن‌ها در محیط آشنا شود و از آن‌ها برای بهبود زندگی استفاده کند. جغرافیا بدون شناخت ویژگی‌های طبیعی و انسانی و درک روابط میان این دو، مفهومی نخواهد داشت.

← جغرافیا علم بررسی روابط متقابل انسان و محیط است.

😊 مهم‌ترین هدف دانش جغرافیا، کمک به انسان برای بهتر زندگی کردن است.

ارتباط بین علوم و فنون مختلف جغرافیا و شاخه‌های آن

جغرافیا با کمک گرفتن از سایر علوم به سؤالات خود پاسخ می‌دهد.

علم جغرافیا از یافته‌های علوم دیگر استفاده کرده و با یک دید همه‌جانبه بررسی‌ها و مطالعات خود را در مورد پراکندگی پدیده‌ها و روابط بین آن‌ها انجام می‌دهد، در واقع رابطه جغرافیا و سایر علوم، دوسویه است و در یک جریان دوطرفه از داده‌ها و یافته‌های یکدیگر استفاده می‌کنند.

😊 با دقت به مدل کتاب در صفحه ۳ متوجه می‌شویم، شاخه‌های دانش جغرافیا بخشی از اطلاعات خود را از سایر رشته‌های علوم به دست می‌آورند؛ مثلاً جغرافیای زیستی از شاخه‌های جغرافیای طبیعی است که بخشی از اطلاعات خود را از زیست‌شناسی کسب می‌کند و یا کارتوگرافی (نقشه‌کشی) از فنون جغرافیایی است که بخشی از اطلاعات خود را از هندسه به دست می‌آورد.

⚠️ حتماً شکل کتاب که مربوط به ارتباط جغرافیا و سایر رشته‌های علوم است را با دقت بخوانید.

مفاهیم اساسی دانش جغرافیا

- ۱- مکان
- ۲- روابط متقابل انسان با محیط

۱- مکان

به محل معین یا جایی گفته می‌شود که فعالیت‌های انسان در آن شکل می‌گیرد. مثل: خانه، مدرسه، مزرعه و ...

نکته: در هر مکان پدیده‌های مختلفی وجود دارد که بر یکدیگر تأثیر می‌گذارد و از هم تأثیر می‌پذیرد و این روند به صورت جریانی پیوسته در مکان ادامه دارد که نتیجه آن تغییر شکل مکان‌ها خواهد بود.

مثال: در یک روستا، خاک، آب و ... بر نوع اشتغال تأثیر می‌گذارد.

⚠️ به عوارض طبیعی و یا انسان‌ساخت که به صورت واقعیت‌ها و یا رویدادهای جغرافیایی قابل مشاهده و محسوس باشند، پدیده گفته می‌شود. مانند خاک و نیروی انسانی

۲- روابط متقابل انسان با محیط

⚠️ انسان و محیط، دو عامل مهم در علم جغرافیا هستند و محیط طبیعی، مجموعه‌ای متعادل است.

هوش و استعداد انسان از یک طرف و در اختیار داشتن فناوری‌های جدید از طرف دیگر، میزان دسترسی انسان به محیط را افزایش داده است و سبب شده است که انسان در محیط طبیعی تأثیر بگذارد.

محیط جغرافیایی از تعامل بین محیط طبیعی و محیط انسانی به وجود می‌آید.

مراحل پژوهش جغرافیایی

- ۱- طرح سؤال و بیان مسئله
- ۲- تدوین فرضیه
- ۳- جمع‌آوری اطلاعات
- ۴- پردازش اطلاعات
- ۵- نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

شامل ۵ مرحله است:

حتماً نام مراحل و شماره مقابل آن‌ها را، به خاطر بسپارید.

گام اول: طرح سؤال و بیان مسئله: پژوهشگر ابتدا باید مسئله‌ای را که در ذهنش پدید

آمده است را به صورت واضح، روشن و به شکل سؤال‌ی بیان کند.

نکته: بیان مسئله نباید به شکل جملات خبری، کلی و نامعلوم باشد.

اهمیت مسئله مورد تحقیق در این مرحله بیان می‌شود.

نکته: پژوهشگر با مطالعه پیشینه و نتایج پژوهش دیگران، نسبت به موضوع مورد

تحقیق، اطلاعات بیشتری پیدا می‌کند و بی‌خواهد برد که سؤال موردنظر او، قبلاً مطرح شده است یا خیر؟

گام دوم: تدوین فرضیه: فرضیه، پیشنهادها و خبرهای اولیه‌ای هستند که پژوهشگر ارائه می‌کند.

در واقع پاسخ پیشنهادی و حدسی اندیشمندانه محقق به سؤال تحقیق است.

فرضیه‌سازی از مراحل حساس پژوهش است، زیرا:

✓ فرضیه‌ها، نقش راهنمای پژوهش را دارند.

✓ فرضیه‌ها می‌توانند به فعالیت‌های پژوهشگر جهت بدهند.

✓ فرضیه‌های یک پژوهشگر، سطح دانش، تجربیات و سوابق پژوهشی او را مشخص می‌کند.

گام سوم: جمع‌آوری اطلاعات:

روش کتابخانه‌ای: در تمام پژوهش‌های علمی، مورد استفاده قرار می‌گیرد و

تصاویر ماهواره‌ای، عکس‌های هوایی، نقشه، نرم‌افزارهای رایانه‌ای، کتاب و اطلس‌ها و آمارنامه‌ها از جمله منابع کتابخانه‌ای هستند.

روش میدانی: پژوهشگر با برقراری ارتباط مستقیم با مکان مورد مطالعه به

جمع‌آوری اطلاعات می‌پردازد. پرسش‌نامه، مصاحبه و مشاهده از منابع میدانی هستند.

گام چهارم: پردازش اطلاعات: در این مرحله، اطلاعات غیرضروری حذف می‌شوند و

اطلاعات مرتبط با پژوهش حفظ و نگه‌داری می‌شوند.

گام پنجم: نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها: آخرین مرحله است. پژوهشگر با تجزیه و

تحلیل، پاسخ مسئله پژوهش را پیدا می‌کند.

نکته: در این مرحله یا پژوهشگر توانسته است با ارائه دلایل علمی و منطقی، فرضیه

خود را تایید کند که نتیجه آن، ارائه پیشنهاد یا طرح سؤال جدید خواهد بود و یا فرضیه با

شکست مواجه شده است. در این صورت پژوهشگر نباید دلسرد و ناامید شود و پژوهش خود

را بیهوده ببیند؛ چون با انجام پژوهش خود توانسته به دیگران کمک نماید و از طرح دوباره

مسئله جلوگیری نماید و به کسانی که با این سؤال مواجه شده‌اند، پاسخ دهد.

درس ۳: موقعیت جغرافیایی ایران

موقعیت جغرافیایی هر کشور، از دو نظر قابل مطالعه است: **۱** موقعیت ریاضی یا مطلق **۲** موقعیت نسبی

نکته: محل قرارگرفتن هر پدیده در سطح کره زمین، موقعیت جغرافیایی آن پدیده است.

موقعیت ریاضی یا مطلق

هر پدیده یا مکانی که می‌شناسیم، موقعیت ریاضی‌ای دارد که فقط متعلق به آن پدیده است.

محل نشستن شما در کلاس درس، موقعیت ریاضی شما را در کلاس نشان می‌دهد.

نکته: محل دقیق هر پدیده یا مکان، با توجه به طول و عرض جغرافیایی، موقعیت

مطلق یا ریاضی آن محل است.

موقعیت ریاضی ایران

ایران در جنوب منطقه معتدله شمالی و عرض جغرافیایی ۲۵ تا ۳۹ درجه شمالی و در

۴۴ تا ۶۳ درجه طول شرقی قرار گرفته است.

! گسترش ایران در عرض‌های جغرافیایی سبب تنوع آب‌وهوایی کشور و در نتیجه، تنوع تولیدات کشاورزی، محیط زیست و پیشرفت کشور شده است.

موقعیت نسبی

همه پدیده‌ها، موقعیت نسبی دارند. موقعیت نسبی هر کشور، محل قرارگیری آن کشور را نسبت به سایر کشورها، دریاها، تنگه‌ها، کانال، خلیج‌ها و منابع اقتصادی نشان می‌دهد.

محل نشستن شما نسبت به میز معلم یا پنجره کلاس، موقعیت نسبی شما را در

کلاستان نشان می‌دهد.

نکته: محل قرارگیری هر مکان، نسبت به پدیده‌های طبیعی یا انسانی پیرامون خود را

موقعیت نسبی آن مکان می‌گویند.

موقعیت نسبی ایران

مجاورت ایران با خلیج فارس و تنگه هرمز سبب شده است تا ایران از موقعیت نسبی ممتازی برخوردار باشد، زیرا:

۱ خلیج فارس در گذشته، به دلیل برقراری ارتباط میان سه قاره آفریقا، آسیا، اروپا و امروزه

به دلیل آن‌که حلقه‌ای از زنجیره حمل‌ونقل کالا و نفت است، دارای اهمیت می‌باشد.

۲ بزرگ‌ترین منبع انرژی جهان است؛ زیرا حدود ۶۶ درصد نفت جهان و ۲۸ درصد

ذخایر گاز طبیعی جهان را در خود جای داده است.

۳ درآمدها و دلارهای ناشی از صدور و فروش نفت خام سبب شده تا منطقه خلیج فارس

یکی از کانون‌های ثروتمند جهان باشد و بازار مصرف بزرگ در این منطقه، سبب جلب

توجه صادرکنندگان صنعتی و غیرصنعتی به این منطقه شده است.

۴ خلیج فارس در مرکز و قلب ناحیه جغرافیایی و سیاسی جهان اسلام است، به همین

دلیل دارای ارزش فرهنگی و سیاسی است.

مجموعه این ارزش‌ها سبب شده است تا قدرت‌های جهانی متوجه خلیج فارس

باشند، زیرا تسلط بر تمام یا یکی از این ارزش‌ها می‌تواند موازنه قدرت را در جهان تغییر دهد.

تنگه هرمز:

آبراهه هلالی‌شکلی است که آب‌های آزاد اقیانوس هند و دریای عمان را به خلیج فارس

متصل می‌کند.

۱- دروازه خروجی نفت خلیج فارس است.

۲- گذرگاه تجاری مهم جهان است.

۳- آب‌های آزاد، اقیانوس هند و دریای عمان را

به خلیج فارس متصل می‌کند.

دریای عمان:

این دریا به دلیل مجاورت به آب‌های آزاد نظیر دسترسی به اقیانوس هند و داشتن سواحلی

با قابلیت‌های دفاعی، هم از نظر اقتصادی و هم از نظر نظامی، اهمیت بسیاری دارد.

دریای خزر:

بزرگ‌ترین دریاچه جهان است که به دلیل داشتن منابع نفت و گاز، تولید خاویار،

دسترسی به بازار مصرف کشورهای آسیای میانه از موقعیت نسبی بالایی برخوردار است.

مرزهای سیاسی

تعریف مرز: مهم‌ترین عامل تشخیص و جدایی هر کشور از کشور همسایه است و نشان

می‌دهد سرزمین یک کشور تا کجا امتداد دارد.

نکته: ایران کشور وسیعی است که حدود ۸۷۵۵ کیلومتر مرز مشترک سیاسی، با

همسایگانش دارد و جزء کشورهای پرمسایه است و با ۱۵ کشور، مرز خشکی یا آبی دارد.

طولانی‌ترین مرز را با عراق و کوتاه‌ترین مرز را با ارمنستان دارد.

امکان دسترسی یک کشور با تمام کشورهای جهان از طریق مرزهای هوایی برقرار می‌شود.

چرا راه‌های آبی امکان روابط بازرگانی بیشتری را فراهم می‌کند؟

مجاورت با دریا و دریاچه‌ها امکان دسترسی به خطوط دریایی را فراهم می‌کند. کشور ما،

از جمله کشورهایی است که از طریق راه‌های آبی با کشورهای جهان در ارتباط است.

دسترسی به آب‌های آزاد برای هر کشور:

۱ امکان ارتباط با سایر نقاط جهان را فراهم می‌کند.

۲ سبب دستیابی به منابع غذایی و منابع معدنی و سوخت‌های فسیلی می‌شود.

کوه‌های شمال خراسان: به شکل منظم و موازی در شمال شرقی ایران دیده می‌شود. از رشته‌کوه‌های مهم آن می‌توان، هزارمسجد، آلاداغ و بینالود در اطراف نیشابور را نام برد.

به شکل چین‌خوردگی‌های دیواره‌مانند با دره‌های موازی که از مریوان در کردستان با جهت شمال غربی - جنوب شرقی تا شمال تنگه هرمز کشیده شده است.

دنا و زردکوه به ترتیب از قله‌های بلند این رشته‌کوه هستند. این رشته‌کوه از برخورد دو صفحه شبه‌جزیره عربستان و صفحه اوراسیا به وجود آمده است.

از زیباترین و فعال‌ترین پدیده‌های رشته‌کوه زاگرس، گنبد‌های نمکی است که لایه‌های نمک به شکل تقریباً گنبدی، بر اثر عوامل درونی و وزن مخصوص کم‌تر نمک، بین لایه‌های رسوبی قرار گرفته‌اند.

عوامل تغییردهنده زاگرس در حال حاضر:

الف) عوامل طبیعی (مانند فعالیت رودها، تغییرات اقلیمی، ریزش‌های جوی شدید، توفان‌های گردوغبار)

در شکل‌گیری توفان‌های گردوغبار علاوه بر عوامل طبیعی، عوامل انسانی نیز تأثیر دارند. عوامل انسانی مانند احداث سدهای متعدد که برای جلوگیری از طغیان رودها و تولید برق آبی و تنظیم آب موردنیاز برای اراضی کشاورزی احداث شده است.

سایر عوامل انسانی عبارت‌اند از: توسعه شهر در کنار رودها، دیوارسازی، پل‌سازی و پوشاندن روی رودها و ورود فاضلاب شهری که در بعضی مواقع سبب شده است تا رود طغیان کند و از بستر خارج شود.

در استان‌های لرستان و ایلام، طغیان رود همراه با افزایش رسوبات، سبب گسترش سیلاب دشت‌ها شده و مجاری رودها را تغییر می‌دهد.

منطقه کوهستانی مرکزی

کوه‌های مرکزی ایران در داخل سرزمین مثلثی‌شکلی قرار دارند که سه رأس آن گردنه آوج در قزوین و کوه جغتای در خراسان رضوی و قله کوه بزمان یا خضر زنده در سیستان و بلوچستان است. کوه‌های مرکزی ایران به دو دسته تقسیم می‌شوند:

۱- کوه‌های چین‌خورده که به آن‌ها کوه‌های مرکزی گفته می‌شود. (کرکس، شیرکوه - هزار و لاله‌زار از قله‌های بلند این رشته‌کوه‌ها هستند).

۲- توده‌های نفوذی آذرین که به آن‌ها کوه‌های منفرد مرکزی می‌گویند.

کوه‌های شرقی و جنوب شرقی

در جنوب استان سیستان و بلوچستان و اطراف چاله جازموریان در کرمان، منطقه مکران واقع شده است. در این منطقه، رشته‌کوه‌های بشاگرد با ارتفاع نسبتاً کم، به شکل توده‌های فرسوده‌ای به چشم می‌خورند.

با توجه به نقشه طبیعی کتاب، نام قله‌های بلند رشته‌کوه‌های ایران را به خاطر بسپارید. **ناهمواری‌های مریخی:** در کوه‌های بشاگرد، فرسایش، شکل‌های زیبایی به شکل دره‌ها، چاله‌ها و گودال عمیق ایجاد کرده است که به آن‌ها ناهمواری‌های مریخی می‌گویند.

چشمه‌های گل‌فشان: در استان‌های هرمزگان و بلوچستان جنوبی بین منطقه مکران تا دریای عمان، چندین گل‌فشان وجود دارد که مانند چشمه‌های گلی می‌جوشند. علت فعالیت این چشمه‌های جوشان، فعالیت‌های زمین‌ساختی است.

ارزش‌های اقتصادی نواحی کوهستانی:

✓ دسترسی به ذخایر آب

✓ وجود معادن و ذخایر طبیعی

✓ توسعه دامپروری

✓ گسترش گردشگری و گذران اوقات فراغت

ب) سرزمین‌های هموار

در حد فاصل مناطق کوهستانی و گاه در درون آن‌ها، دشت‌ها و جلگه‌ها قرار گرفته‌اند.

دشت‌ها

دشت‌ها، به دو صورت شکل گرفته‌اند:

۱- **دشت‌های تراکمی** که مواد حاصل از فرسایش بین کوه‌ها رسوب می‌کنند و سطح همواری را به وجود می‌آورند (مثل دشت تراکمی نهاوند).

درس: ناهمواری‌های ایران

اهمیت ناهمواری‌ها

با شناسایی و مطالعه ناهمواری‌های کنونی و بررسی سرگذشت تغییرات آن‌ها، می‌توان برای آینده برنامه‌ریزی دقیق‌تری انجام داد.

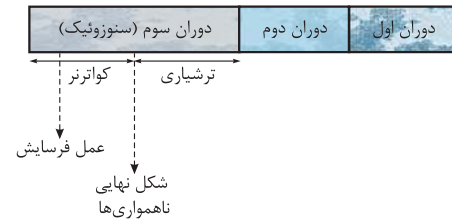
نکته: بخش وسیعی از کشور ما را نواحی مرتفع کوهستانی تشکیل داده است.

در طول تاریخ، ناهمواری‌ها مانع ورود مهاجمان به سرزمین ما بوده و در تشکیل اجتماعات انسانی و نوع زندگی مردم نقش داشته‌اند.

به مثال‌های کتاب خوب توجه کنید.

پیدایش ناهمواری‌های ایران

ناهمواری‌های ایران بیشتر طی دوره‌های اول تا سوم زمین‌شناسی پدید آمده است. شکل امروزی ناهمواری‌ها مربوط به اواخر دوره سوم زمین‌شناسی (سنوزوئیک) است. به طوری که در دوره کواترن از دوره سنوزوئیک، ناهمواری‌ها شکل نهایی پیدا کرده‌اند و از آن زمان به بعد تحت تأثیر عوامل فرسایشی مثل آب‌های روان، باد و اختلاف دما، و عملکرد انسان، تغییر شکل یافته‌اند.

تقسیمات ناهمواری‌های ایران

الف) سرزمین‌های کوهستانی: که اغلب بیش از هزار متر از سطح دریای آزاد ارتفاع دارند.

- ۱- منطقه کوهستانی شمالی کشور (کوه‌های آذربایجان، تالش، البرز و شمال خراسان)
- ۲- منطقه کوهستانی غربی (زاگرس)
- ۳- منطقه کوهستانی مرکزی
- ۴- کوه‌های شرق و جنوب شرقی

ب) سرزمین‌های هموار: که شامل دشت‌ها و جلگه‌های کم‌ارتفاع در داخل و در سواحل کشور می‌شوند.

الف) سرزمین‌های کوهستانی

منطقه کوهستانی شمال کشور

کوه‌های آذربایجان: رشته‌کوه ارسباران و رشته‌کوه مرزی ایران و ترکیه (آارات) شمال و غرب این منطقه را در بر گرفته است و دو توده آتشفشانی سهند و سیلان نیز در این منطقه دیده می‌شود.

کوه‌های تالش: این کوه‌ها با جهت شمالی - جنوبی، منطقه آذربایجان را از کناره دریای خزر جدا کرده است.

شیب دامنه‌های رشته‌کوه‌های تالش به سمت دریای خزر بیشتر است. تنگه منجیل سبب جدایش کوه‌های تالش از کوه‌های البرز شده است.

کوه‌های البرز: با جهت غربی - شرقی از تنگه منجیل تا کوه‌های شاه‌کوه (تنگه خوش بیلاق) کشیده شده است. دامنه‌های این رشته‌کوه، شمالی - جنوبی است که رودهای پرآب چالوس و هراز بر روی آن جریان دارد.

چین‌خوردگی البرز در اثر کوه‌زایی مواد رسوبی طی میلیون‌ها سال به وجود آمده است. در اثر فعالیت‌های آتشفشانی در دوره کواترن، قله دماوند (بلندترین قله البرز) پدید آمده است و قله‌های مانند علم کوه، تخت سلیمان و توچال، علاقمندان کوهنورد را به خود جذب می‌کند.

نکته: امروزه فعالیت‌های انسانی، مانند احداث جاده‌های ارتباطی، احداث سدها، گسترش فعالیت‌های کشاورزی، گسترش شهرهای پر رونق اقتصادی مثل تهران، کرج، و ... سبب شده است تا منطقه کوهستانی البرز چهره دیگری به خود بگیرد. علاوه بر فعالیت‌های انسانی، وجود مخاطراتی مانند ریزش و لغزش، طغیان رودها و وقوع سیلاب‌ها نیز سبب ایجاد تغییرات در این منطقه کوهستانی شده است.